

Görgü şahitleri anlatıyor

Yazı serisinin bu bölümünde, 1915`te Bitlis ve çevresinde yaşanan Osmanlı-Rus harbindeki mühim hadiselerle yakinen şahit olmuş kimselerin dilinden ve kaleminden tesbit edebildiğimiz hatıraları yayınlıyoruz. 1996 senesinde Hizan`a gidip bizzat görüştüğümüz 90 küsur yaşındaki Hacı Şamil Tarhan`ın anlattıklarından başlayalım.

Hacı Şamil, aslen Hizan`ın Çırçak köyünden. Köyün şimdiki ismi Kalanlı. Kendisiyle, Hizan ilçe merkezinde Mehmed Okur`un işyerinde görüşüp sohbet ettik. Şamil Tarhan, hatırasını aşağıda okuyacağınız Bediüzzaman`ın hem Van`dan talebesi, hem de Bitlis savunmasında Üstad`ın yaralanıp esir düştüğünde bizzat yanında bulunan silah arkadaşı Molla Münevver`in de köylüsüdür. Uzun süren görüşmemizde, gerek şahsen görüp yaşadıklarını ve gerekse birinci elden duyduklarını bize şu ifadelerle nakletti: `Van`ın düşmesinden sonra, savaşın ağırlığı Bitlis`e kaydı.

Rus-Ermeni birliklerine karşı en çetin direnişi Bediüzzaman ve talebeleri sergiliyordu. Cephede birkaç kez bizzat gidip gördüm onları. Annemin pişirdiği ekmeği sırtlayıp götürüyordum. Babam da onlarla beraberdi. Üstad, yediği ekmeğin lezzetini takdir ile bize dua ederdi. `Bediüzzaman`ın taşıdığı silahı başka kimsede görmedim. Ağırdı, pırl pırl parlıyordu.

Kendisine Enver Paşanın hediye olarak gönderdiğini söyledi. Gözüm takılınca, bir ara `Sana da böyle bir silah verilse gelip harp eder misin?` diyerek elime verdi; neredeyse silahla birlikte yere düşecektim. O derece ağırdı. Ama, mübarek sanki çok hafif bir silahmış gibi, kayışından tutar, omuzuna atar ve kayalıklardan seke seke cepheye doğru çevik adımlarla koşar giderdi. `Nişancılıkta talebelerinin üstüne yoktu. Bazan atış talimi yaparlardı. Mesela, nişan olarak 50 metre öteye bir sigara dikip ateş ederler, o incecik sigarayı bile tam ortadan vurup ikiye ayırırlardı. Bunları bizzat gördüm.

`Bediüzzaman`ın hayranlık uyandıran bir tarafı da, harp cephesinde ayrıca kitap yazmasıydı. Talebelerinin dışındaki bazı kimseler bu işe akıl-sır erdiremiyor, ancak yine de cesaret gösterip kimse itiraz edemiyordu. `Bediüzzaman, Ermeniler`in kadın ve çocuklarına dokunulmamasını ve eziyet edilmeden serbest bırakılmasını tavsiye ediyordu. Önceden bir tek ferdi dahi sağ bırakmayan Ermeni fedailerini, bu durumu öğrendikten sonra onlar da masum sivilleri öldürmekten vazgeçtiler.

Böylece, bilhassa köylerde bir derece rahatlama oldu. `Aylar sonra, Bitlis`te göğüs göğüse çarpışmaların olduğunu duyduk. Bir çatışma anında, Üstad`ın yeğeni 17 yaşındaki Ubeyd alından vurularak şehid edilmiş. Ubeyd, o gün bayramlık elbiselerini giymiş. Kalenin önünde vurulmuş. Ayrıca, Üstad Bediüzzaman`ın da yaralı halde esir edildiğini

öğrendik. Haliyle çok üzüldük.

Ama, Üstad`ın esir iken dahi Ruslar`a söylediklerini duyduğumuzda, yine de ümitleniyor, moral buluyorduk. ` Rus kumandanın Üstad`a mağrurane `Aşiretlere haber gönderin, getirip silahlarını teslim etsinler, biz de bir müddet sonra buradan çekip gidelim` teklifine karşı ise, Üstad Bediüzzaman karşılığı vermiş: `Siz beni esir aldınız ama, Bitlis`i asla geçemeyeceksiniz. Çünkü, sizin de kuvvetiniz kırıldı, takatiniz kesildi. Siz böyle bir teklifi gidin Ermenilere yapın. Onlar silahlarını teslim edip bize tabi olsun. Musalaha böyle sağlansın.`

`Sonra, Üstad Bediüzzaman`ı yaralı halde alıp Rusya`ya doğru götürmüşler.` Hüradam gazetesi sahibi Sinan Omur(1898-1974):

Üstad Bediüzzaman`ı ilk olarak 1332`de (1915) Süphan Dağında gördüm. O zaman ben muallim mektebi talebesi iken, 24 Temmuz`da henüz 18 yaşındaydım ki, beni askere aldılar. O zaman, Üstad milis teşkilatı başkumandandı. Başında yeşil bir sarık, omuzunda apoletleri vardı. Devamlı at üzerinde dolaşır, orduya cesaret verirdi. Milis teşkilatının kurulmasını Enver Paşa istemiş. Enver Paşa, milis kuvvetlerinin hazırlanmasını söylediği zaman, Bediüzzaman da, `milis kuvveti bizden, erzak da sizden` diye cevap vermiş.

(Enver Paşa, Bediüzzaman`a elini öpecek derecede hürmetkardı.) Milis teşkilatı dört-beş bin kişiydi. Said Nursi miralaydı, yani rütbesi, albaylıktan bir derece daha yüksek olan kaymakamlığa tetabuk ediyordu. Bediüzzaman`ın milis kuvvetlerine `Keçe Külahlılar` derlerdi. Ruslar, `Keçe Külahlılar geliyor!` diye duydukları zamanlar nereye kaçacaklarını şaşırır, onlarla karşılaştıklarında neye uğradıklarını anlamazlardı. Efendim, o zaman bizim elimizdeki kılıçlar adeta dürtmek içindi.

Halbuki `Keçe külahlılar` at üzerinde silah kullanırlardı. Attıklarını mutlaka vururlardı. Üzerlerinde beyaz bir pelerin bulunurdu. Bununla fedailer araziye uyarlar, hele kış günlerindeki karda hiç fark edilmezlerdi. At üzerinde bile seri olarak ateş ederlerdi. Çok keskin nişancıydılar, boş ateş etmezlerdi.

Aslında benim bu sizlere anlattığım, devletin arşivlerinde de vardır. Bunları yakın tarihçilerimizden Feridun Kandemir de iyi bilmektedir. O zaman Bitlis Valisi Memduh Bey vardı, bir de Kel Ali(Çetinkaya) vardı. Bediüzzaman, talebeleriyle ve fedailerleriyle birlikte düşmanın eline geçen otuz tane topumuzu geri almışlar. Bunlar da askeri mecmualarda vardır. Said Nursi`nin ve milis teşkilatının yaptığı hizmetler erkan-ı harbiye arşivinde bulunur. (Son Şahitler 1.Cild s. 94.) Hulus-i Bitlisi(1881-1967): (Parantezli kısımlar, uzun sözün kısaltılmış halidir.)

...

(Rus`un ilk saldırısında) Bitlis`teki aileler vilayetten uzaklaştırılınca, Bediüzzaman da, milis kuvvetlerinin ordu arkasından hudutların muhafazasında ısrar ediyordu. (Savaşta bir kolunu kaybeden Nurşinli Hazretin de bulunduğu bir meclisteki münakaşayı, Bediüzzaman şu sözlerle bitirdi): `Lüzumsuz lafları bırakalım. Elbirliğiyle mukaddes yurdumuzu kurtaralım. Aileler çıksın, erkekler memleketi terk etmesin. Velhasıl, birinci hicretle ordu ve milislerin müşterek gayretiyle düşman Bitlis`e giremedi.

Birkaç ay sonra, ikinci hicret başlamadan evvel, Bediüzzaman talebeleriyle Van cephesinden Bitlis merkezine döndü, halkı takviye ile tergibe, nasihata koyuldu. (Diyarbakir`e sevk ve nakle memuriyetim sebebiyle) Bitlis`ten ayrıldığı sabahı takip eden günün gecesinde, hain Ermenilerin rehberliği ile düşman Dideban eteklerinden Bitlis`e akarken, Bediüzzaman`ın, şehir içinde bile göğüs göğüse düşman süvarileriyle çarpışırken, bir ayağından yaralanıp esir edildikten sonra, mahalle başındaki kışlaya nakil, oradan da Rusya`ya, daha sonra Sibiryaya kadar sürülmüş olduğunu işittim. (Ehl-i Sünnet mec., 1948, C: 2/47`den naklen Son Şahitler: 1/146.) Molla Münevver (1873-1971):

On beş yaşında iken eski medrese usulü ile tahsile başladım. Beş sene kadar okuduktan sonra Birinci Cihan Harbinden önce Van`a gelerek Horhor`da talebe okutan Bediüzzaman`ın medresesine ben de dahil oldum. Birinci Cihan Harbi başlayınca Bediüzzaman hocalığı bırakarak, gönüllü alay kumandanı oldu. Bizlerde de isteyenler, onunla birlikte harbe iştirak etti. Ben kendileriyle, Gevaş ve Bitlis harplerinde bulundum. Kış bastırılmıştı.

Her taraf kardı. Bitlis`te Üstad`la birlikte birkaç talebe kalmıştık. Bütün arkadaşlarımız şehid oldular. Geceleyin yüksek bir duvardan atlarken Üstad`ın ayağı kırıldı. O ızdırıp anında hiç şikayet etmiyor, `of bile demiyordu. Otuz altı saat soğuk, kar, çamur içinde bir dehlizde kaldık. İleride Rus nöbetçileri gözüküyordu. Dehlizin üzerinden de Rusların seslerini işitiyorduk.

Üstad sonra Abdülvahhap isimli arkadaşlarımıza, `Sen çeviksin, fırla git ve teslim ol, Ermenilerin eline geçme, biz de sonra teslim oluruz` dedi. Az sonra Ruslar gelerek bizi alıp kumandanlarının bulunduğu yere götürdüler. Kumandan Türkçe bilmediğinden, Ermenilerden bir tercüman getirdiler. Arkadaşımız Abdülvahhap da biraz Rusça biliyordu.

Ermeni tercümanın, Üstad`ın sözlerini yanlış aktardığını Üstad`a bildirdi. Bunun üzerine Üstad hiddetlenerek, Müslüman bir tercüman getirmelerini istedi. Az sonra Tatarlardan bir tercüman getirdiler. Rus kumandanı, Üstad`a `Siz tanınmış ve nüfuzlu bir kumandansınız. Aşiretlere birer mektup yazarak, gelip silahlarını teslim etmelerini bildirin. Anlaşma yapalım. Yine buraları onlara bırakıp gideriz` deyince, Üstad cevaben:

`Siz Ermenilerin silahlarını toplayın, onlar bizim himayemize girsinler, o zaman sizinle anlaşırız` dedi. Rus kumandanı: `Bitlis ve Muş civarında otuz beş bin silahlı Ermeni var. Bunların hepsinin silahlarını toplamak imkansız` dedi. Üstad hiddetlenerek, `Biz bunlara bu kadar hürriyet verdiğimiz halde, başımıza bu felaketi getirdiler. Çoluk-çocuk dinlemeden katliam yaptılar. Geri kalan insanları da, çeşitli desiselerle onlara kırdırmak mı istiyorsunuz? Bütün dağ-taş senin askerleriyle dolsa, bundan sonra Deliklitaş`ı geçemeyeceksiniz.` (Deliklitaş, Bitlis`in aşağısında, sarp kayaların oyulmasıyla yapılan bir geçittir. 1971`de CENTO yolunun genişletilmesiyle Deliklitaş da tarihe karışmış oldu.)

Daha sonra, Üstad`ı Said isminde bir talebesini yanına almasına müsaade ederek, bizden ayırdılar ve Rusya`ya sevkettiler. (Son Şahitler, 1/51.) Sayfalar arasında 28 Eylül 1990 tarihli Türkiye gazetesinde yayınlanan Mim Kemal Öke`nin `Keçe Külahlılar` başlıklı yazısı. Bugün Kazım Karabekir Paşa`nın 1920 yılında Ermenilere karşı Türk ordusunun hareketini başlattığı gündür, onun yıldönümüdür. Bilindiği gibi 1877-78 Osmanlı-Rus Harbinden beri Ermeniler, Rusların müttefikleriydiler.

Ruslar`ın Aziziye Tabyasına, `93 Harbi`nde baskınla girmede onlar öncülük etmişlerdi. 1915 Sarıkamış Harekatında III. Ordunun Erzurum`dan ineceği yolu-rotayı Rus Kumandanlığına ulaştıran yine onlardı. Amaç belliydi: Osmanlı çökertilecek; yerine bir Ermenistan kurulacak. Ama Rusa bakarsanız, Çarlık, `Ermenisiz bir Ermenistan` istiyordu. Hedefi, sıcak sulara inmek, bu doğrultuda da Ermenileri kullanmaktı. Katliamla Türkleri yöreden kaçırtmak politikasının izlendiği günlerde Doğu Anadolu`da genç yaşında `Bediüzzaman` adı ile anılmaya başlayan bir alim, Seyda, vatanın savunmasında haklı bir isim sahibi olur.

Yanında toplanan talebelerini nişancılıkta bile eğitir. Başlarına beyaz keçe giyen ve beyaz pelerine bürünen bu `keçe külahlılar`dan Ruslar ve Ermeni-Taşnak Komitesi korkmaya başlar. `Keçe külahlılar geliyor!` haberi düşmanın yüreğine korku salarken, mağdur ve mazlum insanları sevince gark ediyordu.

Keçe külahlıların nerede ve ne zaman ortaya çıkacakları belli değildi. Vur-kaç taktiğiyle düşmanı yıpratıyorlardı. Seyda ve talebeleri en son mücadelelerini Bitlis`te verdiler. Bu çatışmada şehri düşmana teslim etmemek için vuruşan keçe külahlılar, birer birer şehit düşüyorlardı. Seyda`nın kendisi de büyük bir binanın altındaki su kemerinden atlarken ayağı taşa değdi ve kırıldı. Ayağı kırık vaziyette otuz altı saat bekleyen Seyda, sonunda elli kişilik bir Rus müfrezesi tarafından esir alındı ve Sibiryaya sürgüne yollandı.

18.04.2005